

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ШАРКО ВІТАЛІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 37.033:502.7

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ В АВСТРАЛІЇ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Херсонському державному університеті, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор

ШМАЛЄЙ Світлана Вікторівна,

Херсонський державний університет,

декан факультету природознавства,

здоров'я людини і туризму,

завідувач кафедри фізіології людини і тварин.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор

ЧЕРВОНЕЦЬКИЙ Володимир В'ячеславович,

Східноукраїнський національний університет

імені Володимира Даля,

завідувач кафедри практики іноземних мов;

кандидат педагогічних наук

ЧУМАК Лариса Володимирівна,

КВНЗ "Херсонська академія неперервної освіти",

викладач кафедри теорії і методики виховної роботи.

Захист відбудеться 20 вересня 2012 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 17 серпня 2012 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

О.І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі екологічне виховання, що передбачає природоохоронну діяльність, є одним із найважливіших напрямів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави. Воно сприяє вихованню внутрішньої культури особистості, становленню її активної громадянської позиції, формуванню прагнення до захисту навколишнього середовища. Згідно з Концепцією екологічної освіти України, гармонізація стосунків у системі "людина – суспільство – природа" дасть змогу подолати екологічну кризу, зберегти природу для прийдешніх поколінь. Нині з упевненістю можна стверджувати, що поведіння людини з природними ресурсами є різновидом її ставлення до майбутнього цивілізації. Повноваження народу оберігати природу як сферу життя, зафіксовані у законодавчих актах України. Зокрема, у Законі "Про охорону навколишнього природного середовища" наголошується, що невід'ємними правами громадян є їхня участь у здійсненні заходів щодо захисту довкілля і раціонального використання природних ресурсів.

Беручи до уваги гостроту питань, пов'язаних із збереженням сфери існування людства, формування в особистості екологічної культури необхідно розпочинати ще з дитинства, зокрема в загальноосвітніх закладах. Отримання ґрунтовних природоохоронних знань, набуття навичок заощадливості й відповідальності сприяє готовності учнівської молоді до гуманних взаємовідносин з природою.

Проблемам екологічного виховання, зважаючи на актуальність, присвячені численні дослідження вчених. Філософський аспект формування екологічних знань розглядався О. Барліт, М. Кисельовим, І. Книшем, В. Крисаченком, Г. Пустовітом (Україна), Г. Зейналовим, О. Тітовою (Росія). Теоретико-методологічні основи екологічної освіти розкрили П. Варє (Англія), Б. Вуйтович (Польща), А. Захлебний, Л. Моїсеєва (Росія), Л. Білик, Л. Лук'янова, С. Шмалей (Україна). Роль екологічної освіти та виховання у загальноосвітніх навчальних закладах представлена в працях Г. Дідич, Н. Жук, О. Лазебної (Україна), Д. Єрмакова, О. Лукашевич, Л. Моїсеєвої, О. Насонової, Р. Опаріна, В. Самкової (Росія), Б. Вуйтович (Польща). На важливість формування у школярів природовідповідної стратегії поведінки в біосфері наголошувалося у дослідженнях А. Степанюк та ін. Питання залучення учнів до природоохоронної діяльності, як необхідної складової у досягненні високої ефективності результатів екологічного виховання, вивчали М. Дяченко-Богун, Н. Жук, Л. Ілійчук, Ф. Кадол, Г. Троцько, О. Троцька (Україна), С. Бакланова, Н. Фірсова (Росія).

Посилення зацікавленості до кращих світових педагогічних тенденцій в екологічному вихованні зумовлено існуванням суперечностей між: 1) загостренням екологічних проблем та недостатнім пошуком ефективних шляхів природоохоронної діяльності у закладах освіти; 2)

загрозливими явищами щодо збереження навколишнього середовища та неналежним рівнем екологічного виховання; 3) наявністю зарубіжного педагогічного досвіду природоохоронної діяльності та нинішнім станом його застосування у вітчизняній освітній системі.

Низка наукових досліджень зосереджена на особливостях екологічного виховання в різних країнах світу, а саме: США і євроатлантичного регіону (В. Червонецький); Великої Британії (Т. Кучай, Г. Марченко, Я. Полякова, С. Червонецька); Канади (Є. Ріпачова); Німеччини (В. Ломакович, І. Рудковська).

Визначаючи стратегію екологічної освіти школярів в Україні, педагогічним колективам у взаємодії з науковими установами та громадськими організаціями доцільно звертатися до досвіду природоохоронної діяльності зарубіжних держав, зокрема Австралії. Ця держава володіє унікальними екосистемами, які склались упродовж мільйонів років на віддалених від інших материків територіях в умовах впливу розмаїтих полікультурних стратегій природокористування поселенців з різних країн. Необхідність їх збереження для майбутнього є одним із чинників створення прогресивної системи природоохоронної діяльності школярів, у якій провідне місце займають інноваційні підходи до її організації. Нині Австралія визнана одним із світових лідерів у реалізації стратегій екологічного виховання школярів, у якому взаємопов'язані шкільні й позашкільні форми роботи. В організації природоохоронної роботи учнів провідна роль відводиться, окрім загальноосвітніх закладів, установам природно-заповідного фонду, екологічним центрам, громадським організаціям, товариствам охорони довкілля тощо. Толерантність та повага до традицій різних народів, реалізація ідей сталого розвитку суспільства, практика раціонального природокористування є головними виховними пріоритетами, що визначають особливості діяльності з охорони навколишнього середовища учнівської молоді у цій державі.

Окремі аспекти теорії і практики педагогічної освіти Австралії розкрито в роботах А. Волкової (розвиток шкільної освіти), І. Баліцької (реалізація мультикультурної освіти), І. Фрумїна (аналіз російської і австралійської освітніх реформ), І. Майорової (тенденції розвитку та виховання у корінних народів), О. Джуринаського (здійснення полікультурного виховання). Проте в цих дослідженнях вивчення особливостей природоохоронної діяльності школярів за мету не ставились, що і зумовило вибір теми дисертації **"Педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії"**.

Зв'язок проблеми з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася згідно з планом науково-дослідної роботи відповідно до тем "Провідні тенденції підготовки фахівців у галузі освіти в контексті Болонського процесу" (державний реєстраційний номер 0109U002277) та "Актуальні проблеми регіональної екологічної освіти учнівської молоді" (державний реєстраційний номер 0110U002000) Херсонського державного університету. Тема

дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Херсонського державного університету (протокол № 7 від 02.02.2009 р.) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 5 від 16.06.2009 р.).

Об'єкт дослідження: екологічне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження: організація природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл Австралії.

Мета дослідження – з'ясувати педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів у загальноосвітніх навчальних закладах Австралії.

Для досягнення мети визначено такі **завдання**:

1. З'ясувати сутність природоохоронної діяльності як соціально-педагогічної проблеми.
2. Визначити етапи та проаналізувати тенденції виникнення та розвитку екологічного виховання школярів Австралії.
3. Дослідити організацію та зміст природоохоронної діяльності учнів у загальноосвітніх школах Австралії.
4. Виокремити ідеї позитивного досвіду природоохоронної діяльності школярів Австралії та виявити можливості їх впровадження в освітньо-виховному просторі України.

Методи дослідження. Під час роботи використовувалися методи: 1) пошуково-бібліографічний, що дав змогу отримати потрібний інформаційний матеріал із бібліотечних фондів, науково-педагогічних джерел, статистичних даних, законодавчого підґрунтя вітчизняної та зарубіжних систем освіти, а також надав можливість розкрити засади природоохоронної діяльності учнів; 2) понятійно-термінологічний аналіз, завдяки якому було з'ясовано та уточнено сутність поняття "природоохоронна діяльність"; 3) синтез, систематизація та узагальнення, що забезпечили систематику, класифікацію та групування виявлених педагогічних важелів впливу на особистість в напрямку охорони та захисту довкілля; сприяли з'ясуванню структурних складників змісту і засобів реалізації природоохоронної діяльності; 4) історико-педагогічний аналіз та періодизації, що надали можливість простежити еволюцію розвитку, визначити основні етапи і досягнення екологічного руху; 5) анкетування, за допомогою якого виявлено доцільність упровадження ефективних ідей австралійського досвіду в національну систему екологічного виховання.

Джерельну базу дослідження становлять: вітчизняні й зарубіжні державні та урядові документи законодавчо-регулятивного спрямування з питань екологічної політики і освіти Австралії; документи форумів, конференцій, семінарів міжнародного, національного та регіонального рівнів з питань охорони навколишнього середовища, екологічної освіти і виховання; навчальні плани, програми, шкільні підручники, звіти навчальних закладів, навчально-методичні розробки і посібники для вчителів та методичні вказівки щодо

екологічного виховання школярів Австралії; історична та довідкова література щодо генезису екологічної освіти; монографії й дисертаційні дослідження з теорії та практики вітчизняних і зарубіжних авторів педагогічного, історичного, філософського та природоохоронного спрямування; фахові педагогічні видання України, Росії та близького зарубіжжя; інформаційні документи електронних банків даних міжнародних організацій, рекомендаційно-методичні матеріали ЮНЕСКО з проблем упровадження екологічного виховання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *вперше з'ясовано* педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії: цілі (виховання і розвиток екологічно свідомого та відповідального громадянина, майбутнього захисника навколишнього середовища); завдання (формування понять і засвоєння знань про довкілля як цілісну систему; виховання шанобливого ставлення до довкілля як унікального незамінного ресурсу та культурної спадщини Австралії; набуття навичок екологічно спрямованої поведінки на захист природи; пропагування досвіду раціонального природокористування); напрями (залучення учнів до участі у державних екологічних програмах; проведення шкільних та позашкільних природоохоронних заходів; удосконалення рівня екологічної підготовки педагогічних фахівців; співпраця з освітніми закладами недержавних громадських організацій, промисловості, бізнесу, батьків тощо); принципи (безперервність, міждисциплінарність, комплексність, відповідальність, практична екологічна етика, естетичне задоволення) та педагогічні умови (розвиток в учнів потреби до здійснення природоохоронної діяльності; залучення учнів до екологічно спрямованих заходів, що сприяють практичному застосуванню отриманих знань, вихованню відповідальності за збереження довкілля; розвиток в особистості духовно-етичних цінностей, творчої індивідуальності та екологічної свідомості);

- *визначено* етапи (етно-екологічний, соціально-екологічний, національно-екологічний) та *проаналізовано* тенденції виникнення і розвитку екологічного виховання Австралії;

- *досліджено* зміст (мотиваційний, цілепокладаючий, пізнавальний, діяльнісний, результативний компоненти), інноваційні форми, методи й засоби реалізації природоохоронної діяльності в школах Австралії (екотеатри, сторітеллінг, екосади, екологічно активні школи, запровадження "Шкільного плану заходів з охорони і раціонального використання навколишнього середовища", участь у здоров'язберігаючих програмах; ознайомлення з національними традиціями та самобутнім досвідом спілкування з природою корінних жителів Австралії);

- *виокремлено* позитивні ідеї австралійського досвіду природоохоронної діяльності учнів та визначено можливості їх використання в сучасному освітньо-виховному просторі України.

Дістав подальшого розвитку зміст поняття "природоохоронна діяльність" та уточнено його особливості в контексті австралійського досвіду.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у розробці та впровадженні авторської програми та методичних рекомендацій елективного курсу "Організація природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії".

Основні положення та результати дисертаційного дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Херсонського державного університету (довідка № 07-12/1392 від 25.06.2012 р.), Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського (акт № 82-06.03/1470 від 11.05.2012 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 3195/01-30/07 від 04.07.2012 р.), діяльність комунального закладу "Центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді" Херсонської обласної ради (акт № 01-12/71-а від 03.05.2012 р.).

Педагогічні підходи і досягнення в організації природоохоронної діяльності, що містяться в матеріалах дослідження, можливо застосовувати в практиці удосконалення та розширення можливостей навчально-виховного процесу системи екологічного виховання України.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорювалися на конференціях: міжнародних: "Фальцфейнівські читання" (м. Херсон, 2009 р.), "Екологічні проблеми природокористування на сучасному етапі, стан та шляхи вдосконалення екологічного виховання молоді" (м. Харків, 2009 р.), "IX Міжнародні Новорічні біологічні читання" (м. Миколаїв, 2009 р.), І екологічному форумі "Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета" (м. Херсон, 2009 р.), "Фальцфейнівські читання" (м. Херсон, 2011 р.); всеукраїнських: "Інноваційні підходи до застосування технологій у соціально-педагогічній роботі" (м. Черкаси, 2009 р.), В. О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю: ціннісні виміри в освіті" (м. Херсон, 2009 р.).

Особистий внесок здобувача. У статті, написаній у співавторстві зі С. Шмалей, особистим внеском автора є розкриття особливостей природоохоронної діяльності учнів в екологічно активних школах Австралії.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 13 публікаціях, 8 із яких опубліковано у фахових виданнях (з них 7 одноосібні), 4 – в збірниках наукових праць, а також у методичних рекомендаціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (389 найменувань, з них 140 – кирилицею та 249 – латиницею на 39 сторінках), 13 додатків на 41 сторінці. Дисертація викладена на 266 сторінках, з яких основного тексту – 183 сторінок, 5 таблиць і 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи та визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичну цінність наукових пошуків, наведено шляхи апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі **"Екологічне виховання в Австралії як соціально-педагогічна проблема"** охарактеризовано сутність природоохоронної діяльності як складової екологічного виховання й соціально-педагогічної проблеми, визначено етапи та основні тенденції становлення екологічного виховання на австралійському континенті.

Виявлено, що активна природоохоронна діяльність уважалася багатьма вченими в галузі педагогіки тією спонукальною силою, що впливає на зміну мислення, поглядів, вчинків особистості та сприяє вихованню екологічної культури. Так, Л. Ілійчук зазначає, що "природоохоронна діяльність здійснюється на основі сукупності природничих і природоохоронних знань, емоційно-ціннісного ставлення до довкілля, сформованих норм і правил екологічно доцільної поведінки, практичних умінь і навичок". На думку В. Червонецького, практична природоохоронна діяльність має позитивне дидактичне і виховне значення, оскільки саме через участь у ній діти накопичують досвід вирішення екологічних проблем, вчать бачити й розуміти ці проблеми, сприймати їх як особисто значущі. Н. Жук наголошує, що одним із показників сформованості мотивів природоохоронної діяльності молодших школярів є самостійність – здатність приймати і реалізувати рішення із захисту природи без впливу дорослих. О. Лазебна вважає, що активність вказує на рівень розвитку відповідальності, самостійності, ініціативності у досягненні певних екологічних цілей, характеризує здатність учнів приймати рішення щодо взаємодії з природою, спонукає підлітків до самовизначення у виборі характеру спілкування з довкіллям.

Визначено, що поняття "природоохоронна діяльність" розглядалося і трактувалося багатьма вченими як доцільно спрямовані дії на охорону та захист довкілля (А. Захлебний), зниження й запобігання негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, збереження, поліпшення й раціональне використання природних ресурсів (Т. Алієва), виховання свідомого і відповідального ставлення до природи (Г. Науменко). Н. Кривокульська вважає, що природоохоронна діяльність – це "цілеспрямована діяльність суспільства, його управлінських структур, що здійснюється з використанням системи методів, інструментів та важелів впливу і спрямована на збереження та покращення якості навколишнього природного середовища", а на думку В. Ясвіна, "це насамперед робота з людьми, що вимагає відповідної професійної підготовки: соціально-психологічної, соціологічної, конфліктологічної, педагогічної".

Важливим чинником у справі залучення учнівської молоді до природоохоронної діяльності

є формування мотивів та потреб особистості, що визначають занепокоєність та переконання особистості в здійсненні дій, спрямованих на зменшення руйнівного впливу людини у забрудненні довкілля.

На основі аналізу різних підходів визначено узагальнене поняття "природоохоронна діяльність", яким ми керувалися у процесі написання роботи. Під "природоохоронною діяльністю" розуміємо усвідомлену діяльність, що ґрунтується на духовно-етичному ставленні до природи та отриманих екологічних знаннях і практичних навичках, спрямованих на захист, відтворення та запобігання шкідливих дій щодо навколишнього середовища.

Проведений аналітичний огляд дав змогу виокремити сутність та етапи становлення екологічного виховання Австралії як країни, що зуміла об'єднати суспільство загальною метою – побудовою життєздатного майбутнього, яке передбачає зниження рівня забруднення та охорону навколишнього середовища засобами активних спільних природоохоронних дій.

Для I етапу (кінець XIX ст. – середина XX ст.), який визначено як етно-екологічний, характерним було: згуртованість громадськості, зумовлена опором корінних народів проти деградації навколишнього середовища, викликана усвідомленням актуальності глобальних екологічних проблем та дослідженням їх впливу на життя людини; активізація громадського природоохоронного руху; введення в шкільні програми обов'язкового вивчення природознавчих дисциплін для формування у підростаючого покоління ціннісного та відповідального ставлення до довкілля.

На II етапі (60-ті роки XX ст. – кінець XX ст.) – соціально-екологічному – було вибудовано зміст екологічної освіти як важливого напрямку виховання екологічної свідомості особистості та інструменту проти прискореного антропогенного навантаження на довкілля. Результатом стало створення системи екологічної освіти та розробка навчальних планів, програм та посібників для забезпечення її ефективного функціонування як підґрунтя формування нової національної екологічної культури ставлення до навколишнього середовища.

III етап (початок XXI ст.) – національно-екологічний, що характеризувався посиленням координації екологічної освіти в національному масштабі, створенням Національної Ради екологічної освіти, залученням широких верств громадської спільноти до створення мережі природоохоронних центрів, курсів, позашкільних освітніх закладів, проведення масових екологічно доцільних акцій та заходів.

Отже, внаслідок багаторічних плідних зусиль науковців і педагогів-практиків у загальноосвітніх школах країни обґрунтовані педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів Австралії, які, на нашу думку, є інтегративною сукупністю цілей, принципів, чинників і процесів освітнього середовища, що формують поведінку учнів, спрямовану на захист, охорону і відновлення довкілля взагалі та збереження унікального природного ресурсу континенту.

У другому розділі **"Особливості організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії"** розкриваються цілі, завдання, принципи, методичні основи та напрямки активізації екологічно спрямованої роботи школярів, а також висвітлюються результати аналізу шкільних програм щодо охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, особливості їх реалізації і впливу на підростаюче покоління.

Основою організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл Австралії є державна політика екологічного виховання, метою якого є формування у школярів розуміння навколишнього середовища як взаємозв'язку різних екосистем та розвиток знань і навичок у взаємовідносинах із довкіллям, що сприяє становленню екологічно відповідальної особистості та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

На основі аналізу і узагальнення теоретичних та практичних матеріалів щодо здійснення екологічної цілеспрямованої роботи австралійських школярів, нами було розроблено схему організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії (рис. 1). Визначено, що її мета полягає у вихованні і розвитку екологічно свідомого та відповідального громадянина, майбутнього захисника навколишнього середовища.

З'ясовано, що природоохоронна діяльність виконує такі функції:

1) розвивальна, спрямована на всебічний розвиток, стимулювання й активізацію моральних, духовних та фізичних індивідуальних можливостей учнів в напрямку бережливого ставлення до довкілля;

2) виховна, зумовлена організацією поєднання навчального педагогічного процесу у взаємозв'язку з використанням виховного впливу природоохоронної діяльності учнів, що формує якості працьовитості та активності;

3) навчально-практична, що полягає в інтеграції знань про багатогранність природного середовища і важливості його збереження з практичними природоохоронними діями;

4) спонукально-пізнавальна, що виявляється у стимулюванні виникнення у школярів пізнавального інтересу та розвитку зацікавленості природними об'єктами чи явищами, які будуть ініціювати подальші еколого-спрямовані дії;

5) пошуково-дослідницька, спрямована на створення, реалізацію і вдосконалення інноваційних підходів, методів та форм природоохоронної роботи.

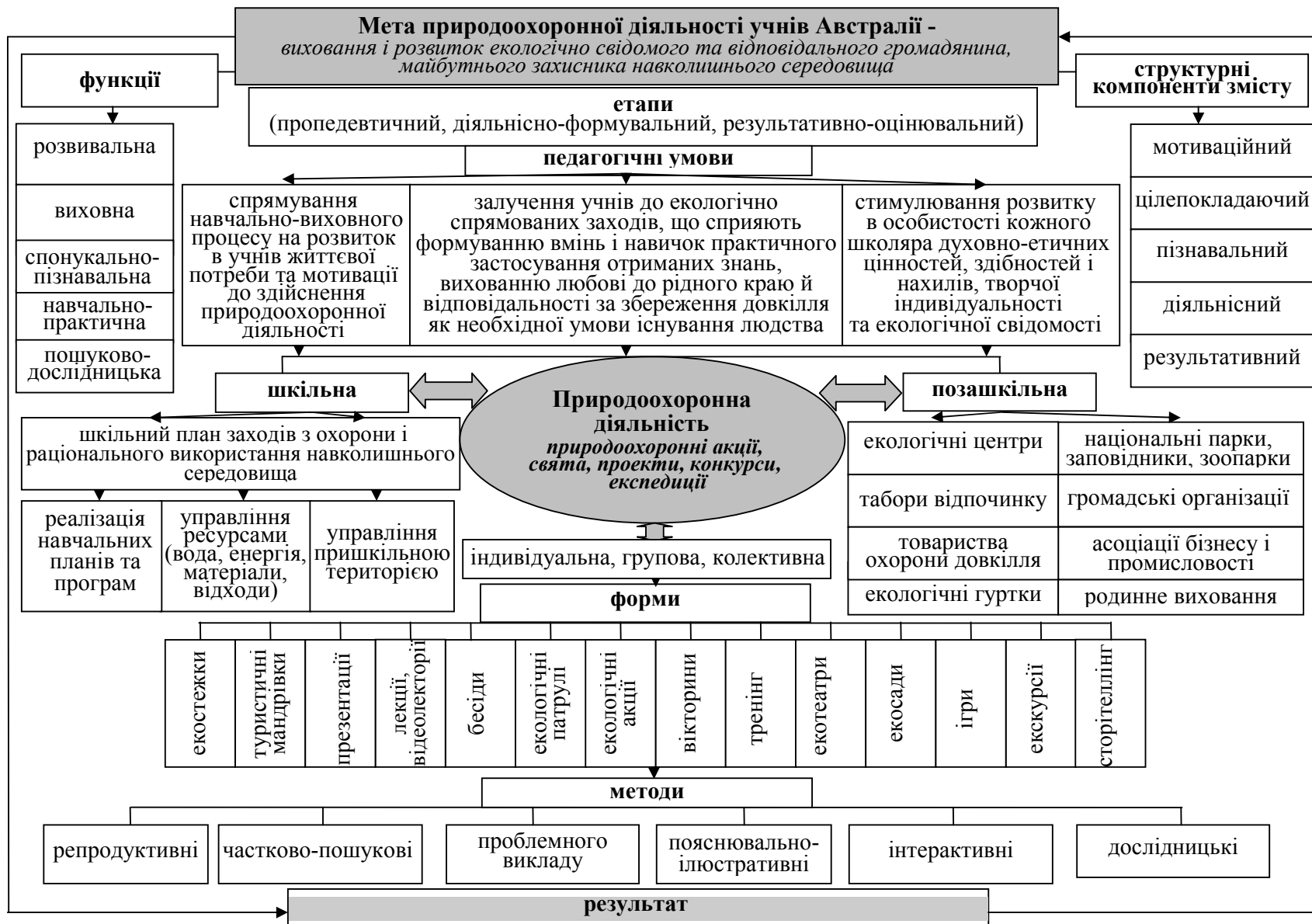

Рис. 1. Схема організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії

У структурі змісту природоохоронної діяльності виділено такі компоненти: мотиваційний, що є рушійною силою у відносинах "людина – природа", визначає потребу та ставлення до об'єкта навколишнього середовища і стимулює до екологічно доцільної діяльності; цілепокладаючий, який під час планування майбутньої природоохоронної діяльності школярів виступає важливим фактором у процесах обґрунтування, прийняття рішень та постановки цілей; пізнавальний, що охоплює питання отримання учнями знань щодо відносин між людським суспільством і природним середовищем на емпіричному і теоретичному рівнях; діяльнісний, який у стосунках з природою виявляється в активізації потягу до виконання дій стосовно реально існуючих екологічних проблем, спрямованих на вивчення, дослідження чи охорону навколишнього середовища; результативний, що розкриває результати взаємодії особистості і об'єкта природного довкілля. Цей компонент дає змогу учневі зрозуміти ефективність та важливість цілеспрямованих природоохоронних заходів, побачити наслідки своєї діяльності, відчутти насолоду та моральне задоволення від набутого власного досвіду поведінки, направленої на захист та охорону навколишнього середовища.

Австралійські педагоги в процесі організації природоохоронної діяльності школярів керуються такими принципами:

- 1) безперервність – екологічне виховання від дитячого садка до старших класів;
- 2) міждисциплінарність – присутність екологічної складової в різноманітних навчальних предметах та їх взаємоузгодженість в навчально-виховному процесі;
- 3) комплексність – отримання знань із різнопланових дисциплін про сутність екологічних проблем, взаємозв'язки екосистем у природі та вплив на них людини;
- 4) відповідальність – виховання почуття відповідальності за наслідки своєї діяльності щодо довкілля;
- 5) екологічна етика – формування гуманних етичних норм, культури природокористування та поведінки у навколишньому середовищі в процесі природоохоронної діяльності;
- 6) естетичне задоволення – розвиток естетичного почуття краси навколишнього світу та відображення її в різноманітних творах мистецтва.

Упровадження та реалізація природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії передбачає забезпечення пізнавальної та екологічної активності на основних етапах: пропедевтичний (початковий), діялісно-формувальний та результативно-оцінювальний.

З'ясовано, що результативність природоохоронної роботи школярів загальноосвітніх шкіл в Австралії забезпечується такими педагогічними умовами:

- 1) спрямування навчально-виховного процесу на розвиток у учнів життєвої потреби та мотивації до здійснення природоохоронної діяльності;
- 2) залучення учнів до екологічно спрямованих заходів, що сприяють формуванню вмінь і

навичок практичного застосування отриманих знань, вихованню любові до рідного краю та відповідальності за збереження довкілля як необхідної умови існування людства;

3) стимулювання розвитку в особистості кожного школяра духовно-етичних цінностей, здібностей і нахилів, творчої індивідуальності та екологічної свідомості.

Відповідно до планів упровадження екологічної політики країни, у навчально-виховному процесі як у шкільних, так і позашкільних навчальних закладах, обов'язкове застосування природоохоронного підходу, який передбачає безпосередню практичну участь учнівської спільноти у природоохоронних акціях, проєктах, конкурсах, експедиціях, святах тощо.

Визначено, що реалізація в Австралії поставлених природоохоронних цілей здійснюється різними засобами, серед яких: уведення на національному рівні для обов'язкового вивчення в школах екологічно спрямованих дисциплін, таких як: "Розвиток особистості, здоров'я і фізичне виховання", що сприяє отриманню знань про вплив екологічного стану довкілля на здоров'я людини; "Вивчення суспільства і навколишнього середовища", що об'єднує знання з екології, історії, географії, права, етики, суспільствознавства; упровадження в загальноосвітніх закладах "Шкільного плану заходів з охорони і раціонального використання навколишнього середовища", який передбачає здійснення екологічного виховання в 3 напрямках: реалізація навчальних планів: обов'язкове вивчення екологічно спрямованих дисциплін; управління ресурсами: раціональне використання води, енергії, матеріалів та переробка відходів; управління шкільними територіями: сади, городи, міні-ставки, дослідницькі майданчики тощо; розширення мережі екологічно активних шкіл, що сприяє формуванню в учнів теоретичних і практичних навичок природоохоронного характеру.

Шкільні плани заходів з охорони і раціонального використання навколишнього середовища мають певну структуру: вступ, цілі, принципи, завдання, методи вирішення поставлених завдань, очікувані результати. Для всіх аналогічних планів притаманне цілепокладання: створення життєздатного майбутнього; взаємодія та відповідальність; розробка інтегрованих планів природоохоронно-діяльнісного спрямування; впровадження екологічних знань у всі ключові програмні дисципліни; участь всієї спільноти школи (адміністрація, вчителі, співробітники, учні, батьки) в екологічно спрямованих заходах; залучення громадськості до природоохоронних ініціатив. Обов'язковим для планів є відповідність принципам: єдності, консолідації, поінформованості, позитивізму, природовідповідності, відкритості, соціальної справедливості, екологічних перспектив, здійсненності, сталого розвитку. У планах виділені ключові завдання: еколого-інформаційні (надання та забезпечення екологічною інформацією); еколого-зберігаючі (економія води, енергії, матеріалів, переробка та утилізація відходів); еколого-перетворюючі (прибирання, озеленення, покращення території школи, району, міста тощо). Загальним для всіх планів є зазначення методів і заходів щодо досягнення як коротко- так і довготривалих

поставлених завдань, виражена позиція відстежування очікуваних результатів, а також спільна групова і колективна природоохоронна діяльність, що сприяє формуванню почуття колективізму і власної гідності за внесення вкладу у загальну справу.

Характерною особливістю функціонування екологічно активних шкіл є участь у програмах, метою яких є:

1) підтримка шкільних природоохоронних ініціатив та фінансування підготовки вчителів (наприклад, "Загальношкільна програма сталого розвитку");

2) розвиток у школярів почуття важливості своєї ролі у покращенні стану довкілля та стимулювання відповідальної поведінки щодо раціонального використання ресурсів (наприклад, "Sustainables Challenge");

3) пропагування здорового способу життя (наприклад, "Школи, які сприяють зміцненню здоров'я");

4) зміна усталених поглядів на харчування шляхом інноваційних підходів у отриманні знань про здорову, корисну їжу через вирощування овочів, фруктів та приготування страв (наприклад, "Stephanie Alexander Kitchen Garden Program");

5) забезпечення освітніми ресурсами з метою підняття рівня знань і розширення можливостей викладання з таких питань як зміна клімату та його наслідки (наприклад, "CarbonKids");

6) формування цілеспрямованих мотиваційних потреб молоді до дослідницької природоохоронної діяльності (наприклад, "Моніторинг води") тощо.

Вирішуючи питання залучення школярів до активної природоохоронної діяльності, вчителі загальноосвітніх та вихователі позашкільних закладів Австралії застосовують різноманітні форми (екосади, екостежки, туристичні мандрівки, екологічні акції, презентації, лекції, відео-, аудіолекторії, бесіди, сторітеллінг, екологічні патрулі, вікторини, тренінги тощо) та методи (репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, проблемного викладу, інтерактивні, дослідницькі), які у комплексному та систематичному використанні з іншими чинниками навчально-виховного процесу забезпечують досягнення очікуваного результату – формування екологічно свідомого та відповідального громадянина.

У третьому розділі **"Природоохоронна діяльність школярів Австралії у позашкільних умовах та недержавних установах"** розкриваються особливості і напрями природоохоронної діяльності учнів на території об'єктів природно-заповідного фонду, в екологічних центрах та недержавних громадських об'єднаннях.

З'ясовано, що формування у школярів Австралії екологічної культури реалізується через стратегії позашкільного виховання в екологічних центрах, екологічних гуртках, таборах відпочинку, громадських природоохоронних організаціях, товариствах охорони довкілля,

національних парках, заповідниках, ботанічних садах, зоопарках, музеях, асоціаціях бізнесу і промисловості, мережах інтерактивних технологій, родині тощо.

Відзначено, що в процесі дослідження позашкільного екологічного виховання в екологічних центрах Австралії простежуються основні напрями природоохоронної роботи:

- пропагування досвіду просвітницько-природоохоронної діяльності людини: 1) знайомство з нормативно-правовим законодавством міжнародного і національного рівня щодо охорони довкілля; 2) поширення знань про важливість заповідних територій та захист рідкісних рослин і тварин; 3) інформування учнів через засоби масової інформації та виготовлення тематичних буклетів, карт, календарів, путівників, вказівників з екологічною інформацією;

- надання пізнавальної екологічно спрямованої інформації для учнів. Реалізація цього напрямку здійснюється як в межах шкільної програми (співробітництво екологічних центрів із регіональними та місцевими відділами освіти), так і поза програмою;

- здійснення практичної природоохоронної діяльності: патрулювання заповідних зон; озеленення та розчищення засмічених територій; участь у екологічних проектах, акціях, експедиціях, конкурсах, святах; дослідницька діяльність як у вивченні природничого шкільного програмного матеріалу так і краєзнавчо-натуралістичного довільного характеру; обладнання штучних ландшафтів, місць відпочинку, показових місць поводження з вогнем на природі; виготовлення та розміщення оснащення екологічного призначення (карти, вказівники, буклети, щити, екологічні знаки); догляд та спостереження за тваринами та рослинами; безпосередня участь школярів старших класів у проведенні екскурсій, вікторин тощо;

- допомога та підтримка педагогічних працівників шляхом розробки програм, методичних навчальних матеріалів, підготовки та обміну досвідом інструкторів і вихователів на постійно функціонуючих курсах, конференціях, семінарах і лекціях науково-методичного спрямування.

Такі заходи дають змогу демонструвати ефективність і далекоглядність природоохоронної роботи з школярами та надають гарантію професійного педагогічного зростання у справі охорони навколишнього середовища.

Пріоритетним напрямом організації екологічного виховання в національних парках, заповідниках та ботанічних садах Австралії є активні природоохоронні дії безпосередньо у природному середовищі, що базуються на залученні дітей до різних одноденних та багатоденних заходів пропагандистського, пізнавального, розважального та дослідницького характеру. Велика увага у роботі з учнями приділяється вивченню та використанню досвіду корінних народів щодо дбайливих взаємовідносин, нерозривно пов'язаних з оточуючим середовищем, багатою культурною спадщиною, традиціями, цінностями й мовою, які мають свій власний національний характер. Закріплення отриманих теоретичних екологічних знань, розвиток здібностей, набуття навичок природоохоронної діяльності у поліпшенні та відновленні довкілля сприяє

переосмисленню поглядів та переконань щодо споживацького сприйняття природи.

Важлива роль у залученні молоді до екологічно доцільної діяльності належить недержавним організаціям та природоохоронним товариствам, робота яких спрямовується на формування активної екологічної життєвої позиції підростаючого покоління та зосереджується на цінностях, навичках і здібностях учнів, що сприяє підвищенню творчого потенціалу особистості під час участі в заходах щодо запобігання чи ліквідації негативних екологічних наслідків (природоохоронні акції, проекти, вистави, просвітницькі екологічні концерти, свята, моніторинги використання ресурсів та ін.). Виняткова увага надається залученню батьків до активної співпраці у природоохоронних ініціативах молоді, таких як озеленення та впорядкування забруднених територій, екологічний туризм тощо.

Формуючи у школярів гуманістичні почуття, цілісне уявлення про взаємозалежність і гармонійне співіснування в оточуючих екосистемах та спонуканні до нетерпимості відносно руйнування навколишнього середовища, головний акцент робиться на розкритті та врахуванні індивідуальних інтересів і здібностей кожного учня. Інтеграція виховних заходів у шкільних, позашкільних та недержавних громадських установах природоохоронного спрямування за безпосередньої підтримки держави створює ефективну та самобутню систему екологічного виховання в Австралії.

Проведене дослідження теоретичних та практичних засад природоохоронної діяльності учнів Австралії дало змогу виділити напрацьовані шляхи організації екологічно спрямованої діяльності школярів. Для уточнення перспектив упровадження австралійського досвіду охорони навколишнього середовища школярами в системі екологічного виховання України, було розроблено авторську програму та методичні рекомендації елективного курсу "Організація природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії". Цей курс впроваджено в процес підготовки майбутніх вчителів на факультеті природознавства, здоров'я людини і туризму Херсонського державного університету та під час підвищення кваліфікації педагогічних фахівців в системі післядипломної освіти, а також здійснено підсумкове анкетування слухачів курсу, в якому взяло участь 68 фахівців із різним педагогічним досвідом роботи. Проведений детальний аналіз отриманих результатів дає змогу стверджувати, що 85 % вчителів найбільш ефективними для впровадження в Україні визначають такі напрями природоохоронної діяльності учнів Австралії як створення екологічно активних шкіл, природоохоронна діяльність учнів на території об'єктів природно-заповідного фонду, спільна участь громадськості, батьків та учнів у природоохоронній роботі.

Таким чином, можна стверджувати, що австралійськими фахівцями напрацьований ефективний досвід організації природоохоронної діяльності школярів із застосуванням інноваційних форм та методів, який необхідно використовувати для ознайомлення педагогічних

фахівців України з метою суттєвого вдосконалення можливостей вітчизняної системи екологічного виховання школярів.

Серед основних перспективних австралійських ідей реалізації цілеспрямованих заходів в напрямку збереження й відновлення навколишнього середовища та раціонального природокористування, на які потрібно звернути увагу є: активізація починань щодо розробки та прийняття державної програми екологічного виховання школярів; започаткування екологічно активних та здоров'язберігаючих загальноосвітніх закладів, які стануть прикладом для наслідування іншим; заохочення до виховання учнів в напрямку життєздатного майбутнього всіх секторів суспільства нашої країни, в тому числі національні парки, заповідники, ботанічні сади, громадські організації, промисловість, бізнес-структури тощо.

ВИСНОВКИ

Аналіз літературних джерел щодо проблеми організації природоохоронної діяльності школярів засвідчив існування протиріч між зростанням антропогенного впливу людини і динамікою свідомої екологічно спрямованої діяльності. Узагальнення досвіду реалізації природоохоронної діяльності школярів Австралії дало змогу виокремити її педагогічні засади та зробити такі висновки:

1. Результати проведеного дослідження педагогічних, соціальних та психологічних джерел забезпечили можливість констатувати, що природоохоронна діяльність є неодмінною умовою гармонійного розвитку системи "людина – суспільство – природа", важливим знаряддям у вихованні екологічної культури особистості та розумінні необхідності раціонального використання природних ресурсів і збереження довкілля. З'ясовано, що поняття "природоохоронна діяльність" – усвідомлена діяльність, яка ґрунтується на духовно-етичному ставленні до природи та отриманих екологічних знаннях і практичних навичках, спрямована на захист, відтворення та запобігання шкідливих дій щодо навколишнього середовища.

2. Аналіз історичних передумов, науково-методичних та законодавчих джерел щодо формування педагогічних засад природоохоронної діяльності Австралії дає змогу виділити 3 етапи та характерні для них тенденції екологічного виховання: етно-екологічний (з кінця XIX ст. до середини XX ст.) – започаткування, розвиток та становлення громадського екологічного руху на захист довкілля; впровадження природознавчих дисциплін для обов'язкового вивчення в школах; соціально-екологічний (з 60-х років XX ст. до кінця XX ст.) – створення системи екологічної освіти Австралії як засобу запобігання стрімкого зростання антропогенного впливу на довкілля; національно-екологічний (з початку XXI ст.) – розробка, впровадження та координація державної стратегії екологічного виховання на національному рівні; залучення громадськості Австралії до участі у природоохоронних заходах.

3. Педагогічні засади організації природоохоронної діяльності учнів у загальноосвітніх

школах Австралії ґрунтуються на принципах безперервності, міждисциплінарності, комплексності, відповідальності, екологічної етики, естетичного задоволення. Найважливішою метою природоохоронної діяльності учнів є виховання та розвиток екологічно свідомого та відповідального громадянина, майбутнього захисника навколишнього середовища, здійсненність якої забезпечується виконанням головних функцій – розвивальної, виховної, навчально-практичної, спонукально-пізнавальної та пошуково-дослідницької впродовж 3 етапів (пропедевтичного, діяльнісно-формуального, результативно-оцінювального).

Визначені такі структурні компоненти змісту природоохоронної діяльності школярів: мотиваційний (визначення потреб та мотивів у спонуканні до екологічної діяльності); цілепокладаючий (постановка цілей щодо запобігання та вирішення проблем природного середовища); пізнавальний (отримання теоретичних та емпіричних знань про взаємозв'язок у природному середовищі); діяльнісний (активізація та реалізація потягу до здійснення цілеспрямованих природоохоронних дій); результативний (розкриття та оцінка ефективності досягнутих результатів відносно раніше поставлених цілей).

Основними напрямками природоохоронної діяльності в школах Австралії є: участь школярів у державних програмах екологічного виховання; проведення виховних позашкільних екологічних заходів; співробітницька діяльність у піднятті рівня екологічної підготовки педагогічних фахівців та вихователів професійних асоціацій вчителів, департаментів освіти, державних територіальних департаментів з екології, вищих навчальних закладів, шкіл, природоохоронних організацій; співпраця з освітніми закладами недержавних громадських організацій, промисловості, бізнесу та ін.

Встановлено, що ефективними засобами природоохоронної діяльності учнів в Австралії необхідно вважати: 1) включення екологічно спрямованих дисциплін, таких як "Розвиток особистості, здоров'я і фізичне виховання" та "Вивчення суспільства і навколишнього середовища" для обов'язкового вивчення в школах; 2) застосування міждисциплінарного підходу, який реалізується у інтеграції екологічної складової в різноманітних навчальних дисциплінах та взаємоузгодженості з навчально-виховним процесом; 3) реалізація природо-охоронного підходу, що полягає в безпосередній практичній участі школярів у природоохоронних місцевих, регіональних і національних заходах; 4) створення мережі екологічно активних шкіл, які здійснюють державну програму "Політика екологічного виховання для шкіл"; 5) запровадження "Шкільного плану заходів з охорони і раціонального використання навколишнього середовища", який передбачає: реалізацію інтегрованих екологічно спрямованих навчальних планів та програм; управління ресурсами; управління пришкольною територією.

Природоохоронна діяльність учнів Австралії в позакласних умовах реалізується в розгалуженій мережі установ позашкільного екологічного виховання, а саме: екологічні центри,

факультативи, гуртки, табори, парки, ботанічні сади, заповідники, громадські природоохоронні організації, товариства захисту довкілля тощо.

З'ясовано, що природоохоронно-просвітницька робота екологічних центрів в Австралії здійснюється через пропагування досвіду просвітницько-природоохоронної діяльності, надання пізнавальної екологічно спрямованої інформації, допомогу у підвищенні рівня викладання та підтримку педагогічних працівників, залучення до практичної природоохоронної діяльності молоді. Серед шляхів реалізації шкільної та позашкільної природоохоронної діяльності домінують інтерактивні форми та методи. В австралійському суспільстві до екологічно спрямованої діяльності учнів залучають членів родини та стимулюють екологічний туризм як форму дозвілля.

4. Для поліпшення організації екологічного виховання учнів в Україні, доцільно реалізувати позитивні ідеї австралійського досвіду природоохоронної діяльності учнів за такими напрямками: висунення ініціатив щодо прийняття державної програми екологічного виховання; створення екологічно активних та здоров'язберігаючих шкіл як державної стратегії; уведення до Базового навчального плану Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти предмету "Екологія"; формування природоохоронних навичок безпосередньо у природному довкіллі; залучення установ природно-заповідного фонду до екологічного виховання підростаючого покоління з обов'язковим запровадженням посад педагогічних фахівців; стимулювання та розробка планів, програм, баз, центрів зеленого, сільського, екологічного туризму як форми дозвілля та засобу природоохоронної діяльності; заохочення громадськості й батьків до підтримки екологічного виховання та активної співпраці у природоохоронній діяльності учнів.

Багатоаспектність проблеми не обмежується даним дослідженням, оскільки такі питання, як розвиток естетичних цінностей у процесі екологічного виховання, сутність екологічного виховання в родині, спеціальних, допоміжних та вищих навчальних закладах, потребують подальшого вивчення з метою застосування перспективного досвіду системи екологічного виховання Австралії в освітньо-виховному просторі України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Шарко В. В. Соціально-екологічне виховання учнівської молоді в діяльності громадських організацій / В. В. Шарко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки : [зб. наук. праць] / гол. ред. Кузьмінський А. І. – Черкаси, 2009. – Вип. 144. – С. 180–184.
2. Шарко В. В. Міждисциплінарний підхід у формуванні екологічної компетентності учителів Австралії / В. В. Шарко // Педагогічні науки : [зб. наук. праць] / відп. ред. Барбіна Є. С. – Херсон, 2009. – Вип. 52. – С. 380–385.

3. Шарко В. В. Формування екологічних ціннісних орієнтацій як чинник духовно-практичного освоєння дійсності / В. В. Шарко // Педагогічні науки : [зб. наук. праць] / відп. ред. Барбіна Є. С. – Херсон, 2009. – Вип. 54. – С. 237–242.

4. Шарко В. В. Основні тенденції екологічного виховання в позашкільних закладах Австралії / В. В. Шарко // Наукові записки кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна : [зб. наук. праць] / гол. ред. Нечепоренко Л. С. – Х., 2009. – Вип. 22. – С. 160–166.

5. Шарко В. В. Роль позашкільної освіти у формуванні екологічної відповідальності школярів України та Австралії / В. В. Шарко // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія : [зб. наук. праць] / відп. ред. Стефаненко П. В. – Донецьк, 2010. – Вип. 7 (167). – С. 182–189.

6. Шарко В. В. Неформальне екологічне виховання підростаючого покоління Австралії / В. В. Шарко // Педагогічні науки : [зб. наук. праць] / відп. ред. Барбіна Є. С. – Херсон, 2010. – Вип. 55. – С. 172–177.

7. Шарко В. В. Організація природоохоронної діяльності учнів у школах Австралії / В. В. Шарко, С. В. Шмалей // Педагогічний альманах : [зб. наук. праць] / ред. кол. Кузьменко В. В. (гол. ред.) та ін. – Херсон, 2011. – Вип. 10. – С. 19–24.

8. Шарко В. В. Напрямки просвітницько-природоохоронної діяльності в позашкільних екологічних центрах Австралії / В. В. Шарко // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки : [зб. наук. праць] / гол. ред. Степаненко М. І. – Полтава, 2011. – Вип. 8, ч. 1. – С. 318–326.

Опубліковані праці апробаційного характеру

9. Шарко В. В. Організація природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії: методичні рекомендації / В. В. Шарко. – Херсон : Айлант, 2012. – 94 с.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

10. Шарко В. В. Формування компетентностей в процесі природоохоронного та здоров'язберігаючого виховання / В. В. Шарко // Фальцфейнівські читання : [зб. наук. праць] / гол. ред. Шмалей С. В. – Херсон, 2009. – С. 407–413.

11. Шарко В. В. Досвід Австралії у формуванні природоохоронної активності підростаючого покоління / В. В. Шарко // Чисте місто. Чиста ріка. Чиста планета: І екологічний форум (19–20 листопада 2009 р., Херсон): [тези доп.]. – Херсон : Херсонська торгово-промислова палата, 2009. – С. 135–136.

12. Шарко В. В. Проблеми екології довкілля в контексті міжнародного педагогічного досвіду / В. В. Шарко // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Біологічні науки: [зб. наук. праць] / гол. ред. Рожков І. М. – Миколаїв :

Видавництво МДУ, 2009. – Вип. 24. – № 4 (1). – С. 268–272.

13. Шарко В. В. Педагогічні аспекти формування екологічної культури молоді / В. В. Шарко // Фальцфейнівські читання: [зб. наук. праць] / гол. ред. Шмалей С. В. – Херсон, 2011. – С. 155–156.

АНОТАЦІЯ

Шарко В. В. Педагогічні засади природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. – Тернопіль, 2012.

У дисертації досліджено педагогічні засади організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії, здійснено аналіз історичних тенденцій становлення та розвитку екологічного виховання Австралії як підгрунтя формування екологічної культури особистості. Висвітлено та уточнено сутність природоохоронної діяльності як соціально-педагогічної проблеми. Розроблено схему організації природоохоронної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл в Австралії, означено її мету, етапи, функції, структурні компоненти змісту, методи та форми.

Виокремлено педагогічні умови природоохоронної діяльності школярів, що полягають у спрямуванні навчально-виховного процесу на розвиток в учнів життєвої потреби та мотивації до здійснення природоохоронної діяльності, залученні до екологічно спрямованих заходів, стимулюванні розвитку в особистості кожного школяра духовно-етичних цінностей, здібностей та нахилів, творчої індивідуальності та екологічної свідомості.

З'ясовано ефективні засоби реалізації природоохоронної діяльності школярів, що передбачають формування здоров'язберігаючих компетентностей особистості за допомогою програмних дисциплін та інноваційних програм. Виявлені шляхи здійснення природоохоронної діяльності учнів Австралії в позашкільних установах та розкрито головні напрями їх природоохоронно-просвітницьких заходів.

Виокремлено ефективні ідеї природоохоронної діяльності школярів Австралії та виявлено можливості їх реалізації в Україні.

Ключові слова: педагогічні засади, природоохоронна діяльність, екологічне виховання, екологічно активні школи, учні, загальноосвітні школи Австралії.

АННОТАЦИЯ

Шарко В. В. Педагогические основы природоохранной деятельности учащихся общеобразовательных школ в Австралии. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины. – Тернополь, 2012.

В диссертации исследованы педагогические основы организации природоохранной деятельности учащихся общеобразовательных школ в Австралии, которые базируются на принципах непрерывности, междисциплинарности, комплексности, ответственности, экологической этики и эстетического удовольствия.

Основу организации природоохранной деятельности школьников формирует государственная политика экологического воспитания, целью которой являются воспитание у подрастающего поколения понимания окружающей среды как взаимосвязи разных экосистем и развитие знаний и навыков во взаимоотношениях с окружающей средой, которое способствует становлению экологически ответственной личности в обустройстве экологически устойчивого развития.

Осуществлен анализ исторических тенденций становления и развития экологического воспитания Австралии, на основании которого выделены 3 этапа: этно-экологический, социально-экологический, национально-экологический.

Уточнена сущность природоохранной деятельности как социально-педагогической проблемы. Разработана схема организации педагогических основ природоохранной деятельности учащихся общеобразовательных школ в Австралии, в которой определены цель (воспитание и развитие экологически сознательного и ответственного гражданина, будущего защитника окружающей среды), этапы, функции, структурные компоненты, методы и формы.

Выделены педагогические условия, которые обеспечивают эффективность педагогического влияния в направлении учебно-воспитательного процесса на развитие у учеников жизненной потребности и мотивации к осуществлению природоохранной деятельности; привлечение учащихся к экологически направленным мероприятиям, которые оказывают содействие в формировании умений и навыков практического применения полученных знаний, воспитанию любви к родному краю и ответственности за сохранение окружающей среды как необходимого условия существования человечества; стимулирование развития в личности каждого школьника духовно-этических ценностей, способностей и склонностей, творческой индивидуальности и экологического сознания.

Выявлены эффективные средства реализации природоохранной деятельности школьников, включая формирование здоровьесохраняющих компетентностей с помощью программных дисциплин и инновационных программ. Среди них: 1) введение на национальном уровне для обязательного изучения в общеобразовательных учреждениях дисциплин "Развитие личности,

здоровье и физическое воспитание", "Изучение общества и окружающей среды"; 2) внедрение в общеобразовательных учреждениях "Школьного плана мероприятий по охране и рациональному использованию окружающей среды", который предусматривал осуществление экологического воспитания в 3 направлениях: учебные планы, управление ресурсами, управление школьными территориями; 3) расширение сети экологически активных школ, оказывающих содействие формированию у учащихся теоретических и практических навыков природоохранного характера.

Выявлены пути осуществления природоохранной деятельности учащихся Австралии во внешкольных условиях: экологические центры, экологические кружки, лагеря отдыха, общественные природоохранные организации, общества охраны окружающей среды, ассоциации бизнеса и промышленности, национальные парки, заповедники, ботанические сады, зоопарки, музеи, литература, сети интерактивных технологий, семейное воспитание, а также раскрыты главные направления их природоохранно-просветительских мероприятий.

Выделены эффективные идеи природоохранной деятельности школьников Австралии и выявлены возможности их реализации в Украине.

Ключевые слова: педагогические основы, природоохранная деятельность, экологическое воспитание, экологически активные школы, учащиеся, общеобразовательные школы Австралии.

SUMMARY

Sharko V. V. Pedagogical foundations of nature protection activity of pupils of comprehensive schools in Australia. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences by speciality 13.00.07 – Theory and Methods of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine. – Ternopil, 2012.

The thesis investigates pedagogical foundations of nature protection activity organization of pupils of comprehensive schools in Australia; performs the analysis of historical trends of formation and development of environmental education of Australia as the basis for formation of ecological culture of personality. The essence of nature protection activity as social and pedagogical problem was elucidate and specified. There was developed the scheme of nature protection activity organization of pupils of comprehensive schools in Australia; the purpose, stages, functions, structural components of the content, methods and forms were defined.

There were separated the pedagogical conditions of nature protection activity of pupils which consists of directing of the educational process to develop the survival need and motivation to perform nature protection activity of pupils, engaging pupils to the ecologically-directed actions, stimulating of development of spiritually-ethical values, abilities and capabilities, creative individuality and environmental awareness in the personality of each pupil.

There were found the effective means of realization of nature protection activity of pupils, which provide formation of health saving competencies of the person by means of program disciplines and innovative programs. There were defined the means of realization of nature protection activity of pupils of Australia in out-of-school establishments and discovered the main streams of their nature protection and educational actions.

The effective ideas of nature protection activity of pupils of Australia and opportunities of its realization in Ukraine were separated.

Key words: pedagogical foundations, nature protection activity, environmental education, environmentally active schools, pupils, comprehensive schools of Australia.

Підписано до друку 10.08.2012 р.

Формат 60x90/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 07/12/218

Віддруковано у видавничому центрі “Вектор”

46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2-Б,

Тел. (0352) 40-08-12

(0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР №33 від 06 грудня 2007р.
СПД Созанський А. М.